

To Cite This Article: Özcan, K. (2021). Revitalization strategies for smaller historic towns: Case study of Doğanbey (Domatia). *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 43, 235-251.

Submitted: October 05, 2020

Revised: October 28, 2020

Accepted: November 21, 2020

REVITALIZATION STRATEGIES FOR SMALLER HISTORIC TOWNS: CASE STUDY OF DOĞANBEY (DOMATIA)

Küçük Tarihi Kentler için Canlandırma Stratejisi: Doğanbey (Domatia)

Koray ÖZCAN¹

Öz

Tarihsel kentlerin korunması–geliştirilmesine yönelik evrensel bağlamdaki ilkesel çabaların, tarihi kentlerin sürdürülebilir korunması–geliştirilmesini önceleyen planlama stratejilerine odakladığı söylenebilir. Bu bağlamda; Bruges Kararları olarak anılan *Küçük Tarihi Kentlerin Korunması Konferansı* (1975) ile *Tlaxcala Bildirgesi* olarak bilinen *Küçük Yerleşimlerin Canlandırılması Sözleşmesi* (1982) ilk kurumsal çabalar olarak görülebilir. Bu araştırmanın amacı; eski bir Muhacir köyü olan Doğanbey yerleşiminin doğal ve kültürel miras değerlerinden oluşan mekânsal karakteristik ve işlev kimliğinin sürdürülebilir korunması ve geliştirilmesine yönelik stratejik yol haritasının tartışılmasıdır. Araştırma sonunda, Doğanbey köyü için yeniden canlandırma stratejilerinin belirlenebilmesine yönelik “Yere Özgü Canlandırma Stratejisi” olarak tanımlanan bir yol haritası kurgulanmıştır. Bu yol haritası; ardışık üç aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar, (1) mekânsal karakteristik ve işlevsel kimliğin geliştirilmesi, (2) sosyal yaşamın canlandırılması ve ekonomik değerin artırılması, (3) katılımcı bir yönetim mekanizmasının kurulması olarak ifade edilebilir. Araştırmanın, küçük tarihi kentler üzerine odaklanan planlama süreçleri ve uygulama çalışmalarına Doğanbey yerleşimi örneğinde kurgulanan “Yere Özgü Canlandırma Stratejisi” bağlamında bütüncül ve çok yönlü bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Canlandırma, Canlandırma Stratejisi, Tarihi Kentler, Doğanbey

Abstract

It can be seen that “International Symposium on the Conservation of Smaller Historic Towns” named Bruges Resolution dated 1975 and “Declaration on the Revitalization of Small Settlements” called Tlaxcala Declaration dated 1982 were the first global efforts on the conservation–revitalization of small historic towns. It can be said that these efforts are focused on the conserving the spatial characteristic values and revitalizing the social and economic life. The aim of this study argues to the road map for the revitalization strategies to sustainable conservation and development of its spatial and functional identity which are composed of natural and cultural heritage assets of Doğanbey (Domatia) as an old Muhajir village in Western Anatolia. As a result of this study, a road map named as “Site–Specific Revitalization Strategy” is developed to be able to determine revitalization strategies for Doğanbey village. It is comprised of three successive stages: is comprised of three successive stages: (1) to restore its spatial characteristics and functional, (2) to revitalize its quality of social life and also increase its economic value, (3) to organize a collaborative management mechanism. It is considered that this study provides a holistic and multi–sectoral view to the planning process and implementation works for the revitalization of small historic towns as in the example of Doğanbey village in the context of Site–Specific Revitalization Strategy.

Keywords: Urban Revitalization, Revitalization Strategy, Historic Towns, Doğanbey

¹ Prof., Pamukkale University, Faculty of Architecture and Design, Department of Urban Planning, Denizli/TURKEY., <https://orcid.org/0000-0002-1221-9224>, korayozcan@pau.edu.tr

GİRİŞ: Ele Alış Biçimi ve Yöntem

Tarihsel kentlerin korunması–geliştirilmesine yönelik ilkesel çabalar irdelenirse²; tarihsel yerleşmelerde yere özgü kimlik değerlerinin canlandırılması–yaşatılması ve sürdürülebilir kılınması esas olmak üzere yerel halkın etkin katılımını önceleyen önlem ve tedbirler ile yöntem ve araçların önem ve gerekliliğine vurgu yapıldığı görülür. Bu gereklilikler, gelenek–göreneklerden, özgün tarihsel yapı ve dokulara, geleneksel üretim–zanaat faaliyetlerinden, doğal kaynak ve değerlere dek uzanan somut ve somut olmayan miras değerlerinin korunması–yaşatılmasına yönelik farklı kapsam ve içerikteki planlama stratejilerine dayandırılabilir.

Küçük tarihsel kentler sözkonusu olduğunda ise yere özgü mekânsal ve işlevsel kimlik değerlerinin korunmasına yönelik stratejilerin, sosyo–mekânsal ve ekonomik ölçeğin gerektirdiği ayrıntıda farklı bir yol haritası ile ele alınmasının gerekli olduğu söylenebilir. Nitekim son yirmi yılda özellikle küçük tarihi kentler için yere özgü olma/özgünlük ve kentsel ölçeğin gerektirdiği ortak konu–sorunlar ile alternatif çözüm arayışları bağlamında koruma süreci ve deneyimlerine ilişkin bilgi aktarımı ve paylaşımına dayalı uluslararası ortaklıkların kurumsallaştığı ve yaygın etki–katma değer oluşturulduğu görülmektedir³.

Bu araştırmanın amacı; 1923 Türk–Rum Mübadelesi ile yerleşik Hıristiyan–Rum halkının, Yunanistan’dan nakledilen Müslüman–Türk halkı ile yer değiştirmesi sonucu muhacir yerleşmesi olarak yeniden iskân edilen Doğanbey yerleşmesinin kültürel ve doğal miras değerlerinden oluşan mekânsal ve işlevsel kimliğinin sürdürülebilir korunmasına yönelik yere özgü canlandırma stratejisine ilişkin yol haritasının tartışılmasıdır. Bu yol haritası; mekânsal karakteristik ve işlev kimlik değerlerinin güncel yaşam ile ilişkilendirilerek, sürdürülebilir kılınmasına yönelik mekânsal/fiziksel arka plandan çevresel değerlere, ekonomik kaynaklardan, sosyal–kültürel altyapıya ve kurumsal örgütlenme mekanizmalarına dek uzanan bileşenlerden oluşan “yere özgü” bütünlük canlandırma stratejisi olarak ifade edilebilir.

Küçük tarihsel kentlerde koruma planlamasına ilişkin kavramsal–kuramsal arka plan irdelenirse; koruma çabalarının sosyal sürdürülebilirlik paydasında koruma sürecine etkin katılım ve işbirliği, koruma–canlandırma çabalarına ilişkin kurumsal mekanizma/program örgütlenmesi, yasal–hukuksal gereklilikler/düzenlemeler ile mali kaynak/finansman modelleri üzerine odaklandığı söylenebilir. Bu noktada, 2019 yılında UNESCO tarafından düzenlenen tarihi kentler ve kasabaları konu edinen organizasyon⁴, akademik–bilimsel tartışmalar yoluyla küçük tarihsel kentlerin geleceğine yönelik koruma–canlandırma sürecindeki kaygılara dikkat çekilmesi ve farkındalık oluşturulması bakımından önemlidir. Diğer taraftan uluslararası güncel akademik yazında, küçük tarihsel kentlere yönelik koruma–canlandırma önerileri odaklı araştırmalarda, mekânsal karakteristik, sektörel kimlik ve demografik varlığını sürdürebilmesine yönelik çok yönlü politikalara dikkat çekildiği görülür (Mayer, 2010: 1545-1565; Grunwell and Ha, 2014: 139-158; Vassallo and Di Resta, 2015: 273-280; Matracchi, 2015: 243-250; Zawadzka, 2017: 90-106; Senetra and Szarek–Iwanuk, 2020: 1-15). Ulusal yazında ise nüfus kaybeden kırsal karakterli küçük tarihi yerleşmeleri konu edinen yapısal koruma–canlandırma önerileri içerikli çalışmalar olduğu görülmektedir (Karaege, 2003; Karakul, 2011; Şahin, 2014; Güler, 2016; Şimşek 2019; Sönmez, 2020). Bu kurumsal çabalar ve akademik–bilimsel araştırmalar, küçük tarihsel kentlerin mekânsal bağlamın ötesinde sosyal–kültürel, ekonomik/sektörel, siyasal bağlamlara ilişkin çözümler de sunan yere özgü koruma–canlandırma politikalarına dayanan çok yönlü planlama–uygulama stratejileri eşliğinde ele alınması gerekliliğine vurgu sayılmalıdır.

Araştırmanın yöntem izlencesi; “durum analizi”, “bütünlük sentez” ve “strateji geliştirme” olmak üzere 3 (üç) aşamalı bir değerlendirme sürecinde ele alınmıştır. Birinci aşama; alan tespit–gözlem çalışmaları yoluyla elde edilen sosyo–mekânsal bilgi birikiminin, ilgili kurum–kuruluşlardan edinilen yazılı ve istatistiki veriler ile karşılaştırmalı değerlendirilmesi yoluyla durum analizi yapılmasıdır. İkinci aşama; durum analizi bulgularının mekânsal karakteristik ve işlevsel kimlik değerleri bağlamında ayrıntıda yorumlanmasıdır. Üçüncü aşama ise kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik canlandırma stratejilerine ilişkin mekânsal, işlevsel/sektörel, sosyal–kültürel ve kurumsal önerilerin sunulmasıdır.

Bu yönüyle, miras koruma süreçlerini kurumlar–arası yetki–sorumluluk paylaşımı/eşgüdüm geliştirilmesini önceleyen bütünlük canlandırma stratejileri eşliğinde ele alan yöntem kurgusu bağlamında küçük tarihi kentlere yönelik koruma

² Tarihi kentler konusunda evrensel ilkesel çabalar için bakınız: Küçük Tarihi Kentlerin Korunması ile İlgili İlke Kararları (Bruges Kararları), 4. ICOMOS Genel Kurulu (29–30 Mayıs 1975). Tlaxcala Bildirgesi: Küçük Yerleşimlerin Canlandırılması (25–28 Ekim 1982). Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Ekim 1987). 6. Avrupa Tarihi Kentler Sempozyumu Sonuç Bildirgesi (22 Eylül 1989).

³ Kurumsal örgütlenmeler için bakınız: Avrupa Konseyi Küçük Kentler ve Kasabaları (ECOVAST)–1984; Organization of World Heritage Cities (Dünya Miras Şehirler Ağı)–1993; European Walled Towns (Avrupa Kaleli Kentler Birliği)–1998; Citta Slow Movement (Yavaş Kent Hareketi)–1999; UNESCO Creative Cities Network (Yaratıcı Kentler Ağı)–2004.

⁴ UNESCO Konferansı için bakınız: International Conference on Culture 2030; Rural–Urban Development: The Future of Historic Villages and Towns (10–12 Haziran 2019), Meishan, Çin Halk Cumhuriyeti.

planlaması süreçlerine mekânsal–işlevsel içerik ve sosyo–ekonomik kalkınma/canlandırma alternatifleri yönünden farklı bir bakış açısı sunabileceği düşünülmektedir.

KONU-KAPSAM

Bu araştırmanın konusu; Aydın İli, Söke İlçesi, Dilek Yarımadası–Büyük Menderes Deltası Milli Parkı sınırları içinde yer alan, İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı⁵ ile *kentsel sit alanı* statüsüne alınmış yaklaşık 35,00 hektar (ha) alanı kapsayan Doğanbey yerleşmesidir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1: Doğanbey Yerleşim Deseni
Kaynak: Koray Özcan Arşivi (2020)

Araştırma kapsamında Doğanbey yerleşmesinin seçilmesinde 3 (üç) gerekçe öne çıkmaktadır: Birincisi; Büyük Menderes Deltası Sulak Alanı ve Dilek Yarımadası Milli Parkı doğal miras kaynakları ile Miletus, Priene, Karina ve Thebai gibi kültürel miras değerlerinden oluşan farklı koruma statü alanları ile etkileşim içindeki konumsal niteliğidir. İkincisi, doğal ve kültürel değerleri ile turizm ve tarım sektörleri birlikteliğinde bütünleşik sektörel gelişmelere açık bir yerleşme olmasıdır. Üçüncüsü ise tarihi yapı stokunun mevsimlik konut talepleri eşliğinde yeniden imar sürecine konu edilmesine dayalı olarak mekânsal karakteristik ve işlevsel kimlik değerlerinin bozulması riskidir.

Nitekim 1993 yılında Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşullarının belirlenmesi sonrasında, Doğanbey yerleşmesi ile sosyo–mekânsal geçmişi ya da kültürel bağı olmayan görece üst gelir grubuna mensup kesimlerin yerleşmesi ile başlayan yeniden üretim sürecinin, özgün kimlik değerlerinin korunmasına yönelik birtakım riskleri gündeme getirdiğini söylemek mümkündür. Bu riskler, değişen kullanıcı kitlesinin taleplerine dayalı olarak restorasyon–restitüsyon projeleri eşliğinde mimari uyarlamalar yoluyla sosyal–mekânsal örüntünün yeniden üretilmesi ile özgün işlev değeri ve kullanıcı kimliğinin yitirilmesi, mekânsal bütünlüğün bozulması ve sosyo–mekânsal bağlamda yabancılaşma olarak ifade edilebilir (Erder, 1995; 70; Dinçer ve Dinçer, 2005: 621-627; Sezer, 2006: 92-94; Aşçı, 2016: 55).

Bu noktada, Koruma Amaçlı İmar Planı Analitik Etüt Raporu⁶ irdelenirse; özellikle 1980 sonrasında Ankara ve İstanbul’dan yönelen görece varlıklı nüfusun mevsimlik konut içerikli kullanım talepleri eşliğinde mimari restorasyon–yenileme çalışmalarının ivme kazandığı, değişen yerleşik nüfus örüntüsüne dayalı olarak görece üst gelir grubuna mensup kesimlerin mevsimlik yerleşmesi niteliğine dönüştüğüne ilişkin tespitler, koruma sürecinin öncelikli sorunlarını ortaya koymasından önemli görülmelidir. Dolayısıyla, Doğanbey yerleşmesine yönelik planlama–uygulama çalışmalarının, mekânsal bağlamın ötesinde sosyal–kültürel, ekonomik ve kurumsal–yönetimsel bağlamlar olmak üzere bütünleşik bakış açısı eşliğinde ele alınmasının önemli ve gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

⁵ İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 30.06.1993 tarih ve 3394 sayılı Kararı.

⁶ Bakınız: [Eski Doğanbey Köyü Koruma Amaçlı İmar Planı Analitik Etüt Raporu](#) (Ankara: Modül Planlama Harita, İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi, 2011), 85.

DURUM ANALİZİ

Mekânsal Karakteristik ve İşlevsel Kimlik

Doğanbey yerleşmesinin, kuzeydeki Mykale (Samsun) Dağı güney yamaçlarından Büyük Menderes Deltasına doğru akan Şarлак deresinin doğusu ve batısı olmak üzere 2 (iki) yerleşim ünitesi olarak örgütlediği görülür. Bu mekânsal örgütlenme sürecinde temel dinamiğin, bağımsız odalardan oluşan konut tipolojisi olduğunu söylemek mümkündür. Bu ünitelerden doğuda yer alan ünitenin yapılaşma süreci bakımından daha geç dönemde geliştiği, buna karşılık, batıda yer alan ve *Kirhanas Mahallesi (Balıkçı Mahallesi)* olarak bilinen ünitenin ise gerek anıtsal-kamusal yapıların varlığı gerekse yapılaşma yoğunluğu ve yerleşim alanı büyüklüğü bakımından ilk kuruluş yeri olduğu söylenebilir. Nitekim Şarлак deresinin doğusu ve batısı olmak üzere gelişen yerleşmede, 2 (iki) yerleşim ünitesini birbirine bağlayan köprünün varlığı ya da izlerine ilişkin herhangi bir bilgi olmaması da yerleşim nüvesinin Şarлак deresi batısında konumlanan *Kirhanas Mahallesi* olduğuna işaret sayılabilir.

Sözlü tarih anlatımları ile tarihsel kayıtlar, Doğanbey yerleşmesinin işlevsel kimliğinin balıkçılık-avcılık, hayvancılık, arıcılık ve bağ-bahçecilik olmak üzere tarıma dayalı ekonomiye sahip olduğunu düşündürmektedir. Nitekim Osmanlı dönemine tarihlenen göçmen iskânına ilişkin kayıtlarda, Doğanbey köyüne yerleştirilen Rum nüfusun rençperlik, balıkçılık ve küçük tüccar sınıflar olduğu kaydedilmektedir (Nakracas, 2005: 91-92). Dolayısıyla Doğanbey yerleşmesinin yakın çevresindeki ormanlık alanlar ve sulak alanların varlığına dayalı olarak kırsal nitelikli bir yerleşme olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada, ondokuzuncu yüzyıla tarihlenen kayıtlarda, bataklık alanların kurutulmasından kazanılan arazilerin kullanımı konusunda Doğanbey ile Atburgazı halkları arasındaki hukuki uyuşmazlıklara ilişkin belgeler, işlevsel-sektörel kimliğinin tarımsal üretim kaynaklarına dayandığını ortaya koyması bakımından önemlidir (Özgün, 2011: 397). Nitekim sosyo-ekonomik yaşama ilişkin temel faaliyet alanlarının çobanlık, çiftçilik/rençperlik ve hizmetkâr/tarım işçiliği olduğuna ilişkin tespitler, geçim ekonomisinin tarımsal üretim ve hayvancılık/balıkçılık faaliyetlerine dayandığını ortaya koymaktadır (Yapucu, 2002: 34-45, Özekmekçi, 2016: 125-126).

Doğanbey yerleşmesinin mekânsal kurgusu irdelenirse; Yunanca *Domatia/Duomo* olarak kavramsallaştırılan “bağımsız odalardan oluşan küçük evler” esas olmak üzere yerel halkın mekânsal ve işlevsel gereksinimlerine göre biçimlendirilen bir yerleşim sürecine dayandığını düşündürmektedir (Sözen vd., 2003: 120-121). Nitekim Doğanbey yerleşim adının *Domatia/Duomo* kelimesinin etimolojik değişimi ile türetilmesi, mekânsal örgütlenme ve yerleşim sürecinde bağımsız birimlerden oluşan özgün konut tipolojisinin belirleyici olduğuna işaret sayılabilir. Bu süreçte ticari birimler (manifatura, kahvehane, balık pazarı ve diğer dükkânlar), dini yapılar (kilise ve cami) ve eğitim-sağlık yapıları (bugün Milli Park Tanıtım-Ziyaretçi Merkezi) ile idari birimler (köy odası) gibi sosyal-ekonomik hizmet içerikli yapılar temel yerleşme dinamikleri olarak görülebilir. Bu çerçevede, kentsel gelişmenin konut kümelerinin merkezini oluşturan anıt ağaçlar ve çeşme-sarnıç gibi teknik altyapı tesisleri ile tanımlanan düğüm merkezleri niteliğindeki küçük meydanların yönlendirdiği, kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan kentsel omurga boyunca 2 (iki) ana odak olmak üzere geliştiği değerlendirilmektedir (Söğüt, 2020: 89-90).

Birinci odak; kentsel omurganın kuzeydoğusunda Aios Konstantinos Kilisesi ve Doğanbey Camisi ile balık pazarı, manifatura, kahvehane ve eczane gibi donanımların kümeleniği sosyo-kültürel ve ekonomik merkez işlevindeki “köy meydanı” olarak ifade edilebilir (Fotoğraf 2, Fotoğraf 3, Fotoğraf 4 ve Fotoğraf 5).

İkinci odak ise; günümüzde milli park ziyaretçileri için bilgilendirme-yönlendirme ve sergileme-tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, bu manada, karşılama alanı ve imaj ögesi olarak Milli Park Tanıtım-Ziyaretçi Merkezi işlevindeki eski Rum Ortaokulu ve çevresidir (Fotoğraf 6).

Kentsel odaklar arasında uzanan koridor mekân üzerinde konumlandırılan çeşmeler ve anıt ağaçlar ile tanımlanan düğüm merkezleri ise gündelik yaşam ve sosyal ilişkilerin kurulduğu önemli yaşama ve sosyalleşme mekânları olarak görülebilir. Nitekim tamamı Ondokuzuncu yüzyıla tarihlenen Soğuk çeşme, Karşıyaka çeşmesi, Papaz çeşmesi ve Karakol çeşmesi gibi su tesislerinin varlığına ilişkin mimari araştırmalar, çeşmelerin düğüm merkezlerini tanımlayan önemli bir sosyo-mekânsal öge olduğuna işaret sayılabilir (Kürüm, 2002: 285-295).

Fotoğraf 2: Doğanbey, Aios Konstantinos Kilisesi
Kaynak: Koray Özcan Arşivi (2019)

Fotoğraf 3: Doğanbey Camisi, Balık Pazarı ve Manifatura
Kaynak: Koray Özcan Arşivi (2019)

Fotoğraf 4: Doğanbey Eczenesi
Kaynak: Koray Özcan Arşivi (2019)

Fotoğraf 5: Doğanbey Köy Meydanı
Kaynak: Koray Özcan Arşivi (2019)

Fotoğraf 6: Doğanbey, Eski Rum Ortaokulu (Bugün Ziyaretçi-Tanıtım Merkezi)
Kaynak: Koray Özcan Arşivi (2020)

Tarihsel Geçmiş

Arkeolojik araştırmalar; Doğanbey yerleşmesinin konumlandığı Dilek Yarımadasının (Mykale Dağı), Thebai ve Karina gibi antik yerleşmeleri, Panionion kutsal alanı, Hagios Georgios ve Hagios Antonidos manastır iskân yerleri ile Hagios Joannis Prodromos Kilisesi bağlamında Yunan–Roma, Bizans ve Osmanlı dönemleri boyunca süreklilik gösteren bir yerleşim coğrafyası olduğunu düşündürmektedir (Lohmann, 2006: 241-252; Lohmann vd., 2009: 103-118). Bu açıdan bakılırsa, Doğanbey yerleşmesinin kuruluş gerekçesi ve yer seçimi tercihini, kültürel süreklilik bağlamında Dilek Yarımadasının kendine özgü konumsal niteliği ve inanç sistemine köklenen yerleşim kültürü mirası ile ilişkilendirmek mümkündür.

Rum yerleşmeleri tarihi üzerine araştırmalar ise Büyük Menderes Havzası ve komşuluğunda yer alan Doğanbey (Domatça), Güllübahçe (Gelebeç), Yoran (Yenihisar) ve Akköy gibi Hıristiyan–Rum yerleşmelerinin, onbeşinci yüzyıl–onsekizinci yüzyıl zaman aralığında Ege Adaları ve Peloponnes Yarımadasından gelen Rum nüfusun iskânı ile benzer kuruluş dinamikleri ve gelişme süreçlerinde kurulduğu–geliştiğini düşündürmektedir (Say, 2006: 116; Coşkun, 2009: 86-90; Söğüt, 2010: 16-18).

Tarihsel kayıtlar irdelenirse, Doğanbey yerleşmesinin sosyo–mekânsal varlığına ilişkin ilk kayıtların, onsekizinci yüzyıl sonu ondokuzuncu yüzyıl başına tarihlendiği görölr (Tabak, 2002: 49; Dalgıç, 2003: 28; Özdemir, 2009: 221-222). Bu kayıtlardan, *Tomance/Tomatça* adıyla kaydedilen Doğanbey yerleşmesinin, Osmanlı idaresi tarafından Ege Adaları ve Yunanistan’dan sürgün edilen Hıristiyan Rum halkların iskânı ile kurulduğunu söylemek mümkündür. Nitekim ondokuzuncu yüzyıl sonu–yirminci yüzyıl başına tarihlenen kayıtlarda⁷, *Hıristiyan Tomanca* adıyla Büyük Menderes Havzasındaki en yoğun Hıristiyan Rum nüfusa sahip yerleşme olduğu kaydedilmektedir.

Batı Anadolu yol ağına ilişkin araştırmalar, Doğanbey yerleşmesinin Söke’nin güney art bölgesindeki Balat, Yeniköy ve Akköy yerleşmelerinden, Tuzburgazı–Atburgazı–Gelebeç/Güllübahçe güzergâhı yoluyla Dilek Yarımadası–Samsun Dağlarını aşarak, kuzey art bölgesindeki Kuşadası limanına ulaşan kervan yolu üzerinde yer aldığına işaret etmektedir. Bu tespit, bölgede üretilen tütün, üzüm, şarap, badem gibi tarımsal ürünlerin Akköy ve Doğanbey tüccarları tarafından Kuşadası limanına ulaştırıldığına ilişkin kayıt ile birlikte değerlendirilirse, Doğanbey yerleşmesinin mal–ürün akımları bağlamında Söke’nin güney art bölgesindeki yerleşmeler için Kuşadası limanına bağlantı sağlayan ara merkez/tarımsal lojistik merkez işlevinde olduğu düşünülebilir (Yapucu ve Özgün, 2011: 59-71; Say, 2006: 71-73).

Doğanbey yerleşmesinin mekânsal gelişim sürecine ilişkin sonraki kayıtlar ise; Cumhuriyetin kuruluş dönemine tarihlenmekte olup 1924 yılında gerçekte demografik değişim/mübadele süreci ile ilişkilidir (Çağbayır, 1989: 61; Öztürk, 2002: 69). Bu kayıtlardan, Türk–Rum mübadelesi ile yerleşik Hıristiyan–Rum halkın, –1925–1950 döneminde– Yunanistan, Bulgaristan ve Yugoslavya olmak üzere Balkanlardan gelen Müslüman–Türk halkı ile yer değiştirmesi ile dini–etnik yapısı değişen yerleşmenin, sosyo–mekânsal gereklilikler bağlamında işlevsel değişim sürecine girdiğini söylemek mümkündür. Nitekim Doğanbey Camisinin inşa edilmesi, bu mekânsal gerekliliğin bir yansıması olarak sayılabilir. Bu süreçte, Doğanbey yerleşmesinin mekânsal ve işlevsel altyapısının Türk–İslam toplumunun gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırıldığı anlaşılmaktadır.

Ancak, mübadele sonrasında yerleşimcilerin devralınan mekânsal ve işlevsel altyapıya uyum sağlayamaması, devamında, sıklıkla yaşanan orman yangınları ile 1955 yılında gerçekte deprem gibi doğal afetler sonrasında Doğanbey yerleşmesinin terk edilme sürecine girdiği anlaşılmaktadır (Sezer, 2006: 174). Bu sürecin, gerek orman yangın riskleri gerekse toprak kayması–heyelan riskleri açısından riskli bölge ilan edilerek, İmar ve İskân Bakanlığı tarafından 1985–1986 döneminde yerleşik nüfusun yaklaşık 5 kilometre güneyde Yeni Doğanbey adıyla kurulan yerleşmeye aktarılması ile sonlandığını söylemek mümkündür.

Günümüzde Doğanbey yerleşmesi doğal ve kültürel miras değerlerinden oluşan kendine özgü mekânsal ve işlevsel altyapısı ile genellikle İstanbul ve İzmir ve Ankara kökenli görece üst gelir grubuna mensup yerleşimcilerin mülk satın alma talepleri ile sosyo–mekânsal yenilenme sürecine girdiği, “mekânın metalaşması” olarak tanımlanan bu sürecin kültürel mirasın yerel ve özgün kullanıcı odaklı korunması–tanıtılması ve yaygın etki–katma değer yaratılması açısından önemli bir tehdit olduğu ifade edilmelidir (Dinçer ve Dinçer, 2005: 621-627; Orhan ve Yücel, 2019: 8–38).

Planlama Deneyimleri: Koruma Geçmişi ve Statü Kararları

Doğanbey yerleşmesi ve yakın çevresine ilişkin ilk planlama deneyimi; Dilek Yarımadasının 1966 yılında Milli Park olarak ilan edilmesi⁸ ile ilişkilendirilebilir. Bu süreçte Doğanbey köyünün –*herhangi bir plan kararı üretilmeksizin*– Milli Park

⁷ 1891 tarihli kayıtlara göre nüfus dağılımı Doğanbey (Domatça) 1,468 kişi, Güllübahçe (Gelebeç) 1,247 kişi, Yoran (Yenihisar) 1.046 kişi, Akköy 733 kişi olarak kaydedilmektedir. Bakınız: Dalgıç, Söke: *Tarihi, Coğrafyası, Ekonomisi*, 28.

⁸ Dilek Yarımadası (Samsun Dağı) Milli Parkı kuruluş gerekçesi ve doğal kaynak değerleri ön tespitleri için bakınız: Yaltırık, 1995: 3–33.

alanının güney çeperinde Büyük Menderes Deltası etki alanında kırsal karakterli bir yerleşme olarak korunduğu anlaşılmaktadır. Ancak, 1994 yılında Büyük Menderes Deltasının Dilek Yarımadası Milli Parkı sınırlarına dahil edilmesi ile Doğanbey yerleşiminin, milli park ve sulak alan olmak üzere gerek bitki örtüsü ve hayvan varlığı gerekse arazi kullanım deseni bağlamında 2 (iki) farklı ekolojik kuşak arasında kaldığını söylemek mümkündür.

Doğanbey yerleşmesini odak alan doğal ve kültürel miras değerlerinden oluşan mekânsal örüntünün korunmasına yönelik ilk çalışmalar ise 1992 yılına tarihlenmektedir. Nitekim İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 30.06.1993 tarih ve 3394 sayılı kararı ile *kentsel sit alanı* ilan edilen Doğanbey köyünde anıtsal-kamusal hizmet yapısı ve sivil mimarlık eserleri olmak üzere toplam 33 (otuz üç) yapı tescil statüsü ile koruma altına alınmıştır. Devamında, İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 15.09.1993 tarih ve 3480 sayılı Kararı ile Geçiş Dönemi Koruma–Geliştirme ve Yapılanma Koşulları belirlenmiştir⁹. Bu süreç, koruma amaçlı plan yapımı öncesinde, özellikle yapı denetimi ve yapılaşma kısıtlaması bağlamında Doğanbey köyünün kültürel ve doğal miras değerlerinin korunması–geliştirilmesi bakımından önemli bir ilk kazanım olarak görülmelidir.

Doğanbey yerleşmesi doğal ve kültürel miras değerlerinin korunmasına yönelik ikinci önemli kazanım ise Dilek Yarımadası–Büyük Menderes Deltası Milli Parkı uzun devreli gelişme planı kapsamında Doğanbey yerleşmesinin geçiş koridoru içinde özel bir bölge (C–Zon) olarak tanımlanmasıdır¹⁰. Bu tanımlama kapsamında ikinci konut ve turizm yatırımlarının “milli park” kavramı ile bağdaşmayacağı, yapı yoğunluğu artışının önlenmesi ve tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesi konularına dikkat çekilmesi, doğal ve kültürel miras değerlerinden oluşan yerleşim deseninin korunmasına yönelik özel kararlar üretilmesi gerekliliğine vurgu olarak görülebilir.

Doğanbey yerleşmesine yönelik planlama sürecinin, 1993–2004 arasında uzanan yaklaşık on yıllık dönemde parsel–yapı ölçeğinde tadilat–onarım, değişiklik, yeni ya da ilave yapılaşma ve yenileme talepleri eşliğinde kısmen kurul kararları onayı kısmen de izinsiz–denetimsiz olarak devam ettiğini söylemek mümkündür¹¹. Bu noktada, görece üst gelir grubu nüfusun salt mevsimlik yerleşim taleplerine yönelik fiziksel yenileme–mimari restorasyon projeleri eşliğinde devam eden uygulama sürecinin, yere özgü mekânsal–işlevsel kimlik değerleri ile sosyo–mekânsal yapının oluşturduğu tarihsel topografya/yerleşim deseni bütünlüğünün bozulması bakımından önemli bir tehdit olduğu ifade edilmelidir. Şüphesiz, yapılaşma faaliyetlerinde “eski yapı–yeni yapı ilişkisinin” görünüm–siluet ve sokak karakteri bakımından bütünlüğü–tamamlayıcı bir yaklaşım ile ele alınması “yerleşme dokusu bütünlüğü” bakımından önemli görülmelidir (Fotoğraf 7 ve Fotoğraf 8).

Kurul kararları eşliğinde parsel bazında kararlar ile yürütülen –yaklaşık yedi yıl süren– parçacıl yapılaşma süreci, Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 07.10.2011 tarih ve 79 sayılı kararı ile bütüncül mekânsal ve işlevsel kararlar içeren koruma amaçlı imar planının onaylanması ile sonlanabilmiştir. Koruma Amaçlı İmar Planı Plan Açıklama Raporu incelenirse¹²; kentsel sit alanı bütününde mevcut yapılaşma durumu esas olmak üzere parsel ve yapı ölçeğinde mimari karakteristikleri ile doğal kaynak değerlerinin bütünlük içinde korunmasına yönelik kararlar üretildiğini söylemek mümkündür (Fotoğraf 9).

⁹ Geçiş dönemi yapılaşma koşulları, yapılaşma taleplerine yeterli veri sağlamadığı gerekçesi ile İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 21.04.2004 tarih ve 12636 sayılı Kararı ile güncellenmiştir.

¹⁰ Bakınız: [Uzun Devreli Gelişme Planı Raporu, 1997: 339-362.](#)

¹¹ Tescil–tespit işlemleri ile yenileme–restorasyon proje talepleri bağlamında koruma sürecine ilişkin kurul kararlarının kronolojik dizini için bakınız: [Eski Doğanbey Köyü Koruma Amaçlı İmar Planı Analitik Etüt Raporu, 2011: 63-84.](#)

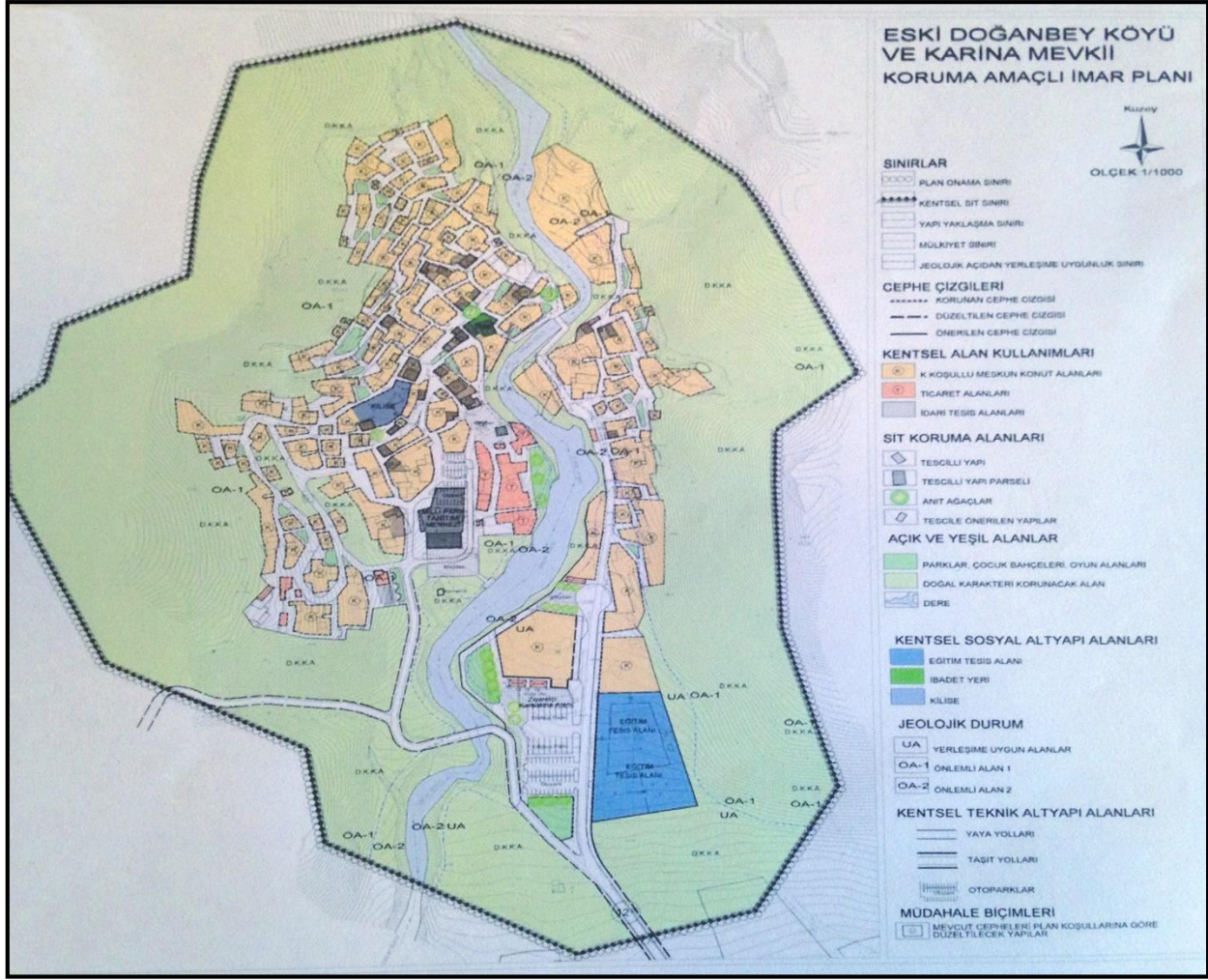
¹² Bakınız: [Eski Doğanbey Köyü Koruma Amaçlı İmar Planı Plan Uygulama Hükümleri, 2011.](#)

Fotoğraf 7:Doğanbey, Yapılaşma Sürecinin Değişimi
Kaynak: Koray Özcan Arşivi (2015–2020)

Fotoğraf 8: Doğanbey, Yapılaşma Süreci: Eski Yapı–Yeni Yapı İlişkisi
Kaynak: Koray Özcan Arşivi (2020)

Fotoğraf 9:Doğanbey, Koruma Amaçlı İmar Planı
Kaynak: Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi (2011)

Diğer taraftan, Milli Park Alanı için 1997 tarihli uzun devreli gelişme planının yenilenmesine yönelik çalışmaların başlatılması, Milli Park içinde yer alan kentsel sit statüsündeki Doğanbey yerleşmesinin güncel mekânsal ve işlevsel gelişme talepleri ve gereklilikleri bağlamında yeniden ele alınarak, kültürel miras değerlerinin sürdürülebilir kılınabilmesi gerek yapılaşma–nüfus kapasitesi gerekse ziyaretçi kapasitesi bakımından önemlidir. Nitekim Dilek Yarımadası–Büyük Menderes Deltası Milli Parkında dönemlik ziyaret amaçları ve öncelikleri–tercihleri ile etkileyen faktörlerin araştırılması üzerine odaklanan örnek alan çalışmasında, Milli Park bütününde aktivite tercihlerine yönelik “*etkin bir ziyaretçi planının gerekliliğine*” dikkat çekilmiştir (Başar ve Miran, 2010: 241-250). Bir diğer araştırma ise Milli Parkın kitle turizmine açılması bağlamında olası sorunlar açısından “*Milli Park uzun devreli gelişme planının sosyo–ekonomik içerik açısından yenilenmesi*” gereğine vurgu yapmaktadır (Bekdemir ve Sezer, 2008: 338–344). Farklı olarak, başka bir araştırma turizm faaliyetlerini bütüncül bir bakış açısı ile elan “*turizm master planı yapılması*” önerisini sunmaktadır (Kılıçaslan vd., 2011: 270-279).

Bu tespit ve öneriler doğal miras değerleri ile kültürel miras değerlerinin mekânsal birlikteliği niteliğindeki Dilek Yarımadası–Büyük Menderes Deltası Milli Parkı içinde yer alan Doğanbey yerleşmesinin sürdürülebilir korunmasında farklı yetki–sorumluluk alanları ve planlama–uygulama süreçlerini, bütüncül ve yerinden karar süreçlerine dayanan “yere özgü” bir mekanizma ile ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ: “Yere Özgü” Canlandırma Stratejisi

Yere özgü canlandırma stratejisi, küçük tarihsel kentlerin kendine özgü tarihi topografyasının biçimlendirdiği mekânsal altyapısı ile sosyal–ekonomik yaşam biçimine ilişkin somut/somut olmayan miras kaynak ve değerlerinin sürdürülebilir kılınmasına yönelik koruma–canlandırma stratejilerine ilişkin süreç tasarımı ifade etmektedir. Dolayısıyla, tarihsel

kentlerin tarihi topografyası/mekânsal karakteristik ve sosyal–ekonomik kimlik değerlerine yönelik koruma–canlandırma stratejilerini, geniş katılım–işbirliğine dayanan yönetim organizasyonu kapsamında ele alan, planlama–uygulama ve denetim–izleme süreçlerinden oluşmaktadır. Bu yönüyle bakılırsa, tarihsel kentlerin doğal ve kültürel miras değerlerinden oluşan mekânsal ve işlevsel kurgusunun, “*yere özgü canlandırma stratejileri*” eşliğinde güncel sosyal–ekonomik yaşam pratikleri ile bütünleştirilerek, katılımcı bir yönetim mekanizması eliyle sürdürülebilir kılınmasına yönelik yol haritası olarak tanımlanabilir¹³.

Bu araştırmanın konu edindiği Doğanbey yerleşmesine etkisi bağlamında Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı doğal ve kültürel miras değerlerini farklı bakış açıları eşliğinde ele alan akademik–bilimsel araştırmalar değerlendirilirse, üç konuya vurgu yapıldığı söylenebilir.

Birincisi, kitle turizmi odaklı doğal ve kültürel peyzaj değerleri ile geçim ekonomisi arasındaki sürdürülebilir dengenin kurulması gerekliliği konusudur (Bekdemir ve Sezer, 2008: 325-346; Bekdemir vd., 2010: 890-913; Bekdemir, 2020: 63-68; Bingöl, 2011: 222-232; Göktuğ, 2011: 115-116, 210-211).

İkincisi, soylulaştırma bağlamında yeniden iskân sürecine konu edilen Doğanbey yerleşmesinde yerleşik nüfusun bilinçlendirilerek, doğal ve kültürel turizm odaklı yerinde istihdam olanakları sağlanması yoluyla yeniden/yerinde iskânının önemli olduğu konusudur (Dinçer ve Dinçer, 2005: 621-627; Sezer, 2006: 178-179; Uçak, 2012: 67-71). Bu noktada, soylulaştırma sürecinde yeni yerleşik görece eğitilmiş ve varlıklı nüfusun beklenti ve eğilimlerinin, koruma sürecine katılım ve katkısı bağlamında diyalog kurularak üzerinde tartışılması gereken önemli bir konu olarak görülmelidir (Orhan ve Yücel, 2019: 35-36).

Üçüncüsü ise doğal ve kültürel miras kaynak ve değerlerinin mekânsal birlikteliğine dayalı olarak farklı kurum–kuruluşlar bağlamında yetki–sorumluluk eşgüdüm sorunlarıdır (Özkaya, 2015: 183-184). Bu noktada, 2016 yılında Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü öncülüğünde ilgili kamu kurum–kuruluşları ile sivil toplum inisiyatiflerinin katılımı ile düzenlenen ve alternatif turizm stratejilerine yönelik öneriler sunulan “Eski Doğanbey Köyü Eko–köy Çalıştay” önemli bir ilk adım olarak görülebilir.

Bu tespitler, Doğanbey yerleşmesine yönelik yere özgü koruma–canlandırma stratejilerinin önceliklerinin *mekânsal karakteristik–işlevsel kimlik geliştirme, sosyal canlandırma–ekonomik katma değer yaratma ve kurumsal mekanizma–eşgüdüm yönetim örgütlenmesi* olmak üzere 3 (üç) başlık altında ele alınmasını gerekli kılmıştır:

Mekânsal Karakteristik–İşlevsel Kimlik Geliştirme

Doğanbey yerleşmesinin tarihsel geçmişine ilişkin somut belgeler niteliğindeki anıtsal–kamusal hizmet yapıları ve sivil mimarlık eserleri ile kültürel peyzaj öğeleri eşliğinde biçimlenmiş tarihsel topografyası ve kent imajı/kimliğinin sürdürülebilir korunmasına yönelik mekânsal–işlevsel müdahalelerdir. Bu müdahaleler; mevcut konut stokunun kullanılabilir–yaşanabilir kılınmasından, kent ekonomisine ilişkin yapıların yere özgü işlevsel değişiklikler ile canlandırılmasına, mekânsal yaşam kalitesinin artırılmasından, teknik altyapı iyileştirmelerine dek uzanan mekânsal ve işlevsel kullanım koşulları olarak ifade edilebilir.

Bu noktada, Dilek Yarımadası–Büyük Menderes Deltası Milli Parkı Tanıtım Merkezi ve Tabiat Müzesi işlevindeki Rum Okulu, gerek milli park denetim–izleme gerekse rekreasyonel faaliyetler odaklı eko–turizm güzergâhlarının organizasyon merkezi olarak kültürel turizme yönelik eğitimsel–bilişsel altyapı bağlamında yerel lojistik merkez altyapısı açısından önemli görülmelidir. Nitekim Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı koruma–kullanma önerileri ve ziyaretçi–taşıma kapasitesi üzerine çalışmalar, milli park alanı ve delta bağlamında Doğanbey yerleşmesinin gerek mekânsal–işlevsel altyapı gerekse konumsal nitelik açısından önemine vurgu yapmaktadır (Başar, 2007: 100-101; Göktuğ, 2011: 98-99; Bekdemir, 2010: 51, Bingöl, 2011: 155-156; Öztürk ve Kalaycı, 2018: 110-119).

Bu çerçevede, gerek konumsal niteliği gerekse mekânsal altyapısı bakımından Dilek Yarımadası ile Büyük Menderes Deltası art bölgesinde yer alan antik yerleşmeler, müze ve ören yerleri ile doğal kaynak değerlerini kapsayan kültürel rota güzergâhlarının “lojistik merkezi olma” potansiyeli öne çıkarılmalıdır. Doğanbey odaklı kültürel rota temasının, *UNESCO Kültürel Rotalar Tüzüğü*¹⁴ bağlamında küresel farkındalığa önemli katkı sağlayacağı söylenebilir. Bir diğer açıdan bakılırsa; geleneksel tarım faaliyetlerinin ekolojik tarım uygulamaları ile geliştirilmesine yönelik mekânsal altyapının oluşturulması, doğal kaynakların korunması–kullanılması ve kırsal nüfusun yerinde istihdamı bakımından önemli görülmelidir. Dolayısıyla, Doğanbey yerleşmesinin doğal ve kültürel miras değerlerinin, ekolojik tabanlı tarım–balıkçılık

¹³ Burada kapsam ve içeriği tanımlanan “yere özgü canlandırma stratejisi”; yazarın 2015–2020 dönemini kapsayan süreçte Doğanbey yerleşmesinde gerçekleştirdiği alan tespit–gözlem ve fotoğraflama çalışmaları ile yerleşik halk, ziyaretçiler ve müze görevlisi ile gerçekleştirdiği sözlü görüşmelerden edindiği birikime dayanmaktadır.

¹⁴ Bakınız: UNESCO Kültürel Rotalar Tüzüğü (4 Ekim 2008).

ve turizm sektörüne yönelik konaklama–destinasyon noktası, gastronomi, ekolojik tarım gibi alternatifler eşliğinde ele alınarak, taşıma kapasitesi esas olmak üzere koruma–kullanma dengesi gözetilerek geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Sosyal Canlandırma–Ekonomik Katma Değer Yaratma

Doğanbey yerleşmesinin doğal ve kültürel miras kaynak ve değerlerinin gündelik yaşam ile bütünleştirilerek, sosyal yaşamın canlandırılması ve geçim ekonomisinin sağlanmasına yönelik yerel dinamiklere dayanan kalkınma stratejileridir.

Bu çerçevede, sosyal yaşamın canlandırılmasına yönelik olarak yerleşim mirasının özgün mekânsal altyapısının korunması esas olmak üzere teknik altyapı kullanım ve kapasite olanaklarının geliştirilerek, yerel kullanıcı odaklı işlevsel kullanımlar (konut, turizm–ticaret, tarım) eşliğinde gerek yerleşim/ikamet cazibesinin artırılması gerekse gündüz ve gece yaşam olanaklarına ilişkin alternatifler eşliğinde ziyaretçilerin kalış süresinin uzatılması önemli görülmelidir.

Başka bir açıdan bakılırsa, ulusal–uluslararası alanda farkındalık–tanınırlık sağlanmasına yönelik Doğanbey yerleşmesi ve yakın çevresini odak alan disiplinler–arası akademik–bilimsel sempozyum/çalıştay ya da eğitimsel–uygulama (staj–atölye olanakları vb.) içerikli çalışmaların desteklenmesi de önemlidir. Farklı olarak, özellikle sanatsal bağlamda sinema sektörü için plato potansiyelleri¹⁵, Doğanbey gibi tarihi kentlerin tanınırlık ve bilinirliğine katkı sunabilmektedir. Bu çalışmaların, gerek UNESCO dünya miras listelerine katılım ile küresel düzlemde yerel kimlik tanınırlığının–bilinirliğinin artmasına gerekse Avrupa Birliği’nin tarihsel kentlere ilişkin mali kaynak–destek programlarından yararlanma olanaklarına katkı sağlayacağı söylenebilir.

Bu çabalar esas alınır, Doğanbey yerleşmesinin sosyo–ekonomik kalkınma sürecinde tarım–hayvancılık/balıkçılık potansiyelleri ile turizm kapasitesi etkileşiminin kurulmasına yönelik hedefler öncelikli ele alınmalıdır. Bu çerçevede; doğal miras kaynakları niteliğindeki zeytin ekim–dikim teraslarının geleneksel üretim yöntem ve teknikleri kullanılarak organik/ekolojik tarım faaliyetlerinin teşvik edilmesi–yaygınlaştırılması ve marka değeri kazandırılması ile balıkçılık–avcılık potansiyeline dayalı yere özgü yemek/gastronomi kimliğinin geliştirilmesi, yerinde istihdam olanakları yaratılması açısından önemli dinamikler olarak görülebilir. Bu dinamikler, yerleşik nüfusun –özellikle genç nüfusun– yerinde tutunabilmesi ve kadın nüfusun istihdamı bakımından önemlidir.

Kurumsal Mekanizma–Eşgüdüm Yönetim Örgütlenmesi

Doğanbey yerleşmesinin mevcut kurumsal–yönetimsel altyapısı incelenirse; planlama–uygulama ve denetim–izleme süreçleri bakımından “kentsel sit” statüsü bağlamında Kültür ve Turizm Bakanlığı (*yerel düzeyde Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu*), “doğal sit” statüsü bağlamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (*yerel düzeyde Aydın Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü*), “milli park” statüsü bağlamında Tarım ve Orman Bakanlığı (*yerel düzeyde Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı Müdürlüğü*) ile Söke Belediyesi ve Aydın Büyükşehir Belediyesi’nin yetkili–sorumlu paydaşlar olduğu söylenebilir. Bu durum, farklı statü sınırlamalarının mekânsal birlikteliği bağlamında bütünleşik miras değerlerine ilişkin sınır tespitinden, planlama–uygulama ve denetim–izleme süreçlerine, ziyaretçi kapasitesi tespiti–denetiminden, işlevsel kullanımlara dek uzanan planlar–arası eşgüdüm karar alma–verme süreçlerinin, bütüncül ve etkin bir yerinden yönetim mekanizması ile ele alınması gerekliliğine işaret sayılmalıdır.

Dolayısıyla, Doğanbey yerleşmesi yerleşik alan bütünü kapsayan kentsel sit alanı ile komşuluğundaki orman/makilik alanlardan oluşan doğal sit alanları ve sulak alanların tamamını içine alan milli park alanını yetki–sorumluluk bağlamında bütüncül yönetim yaklaşımı ile ele alan bir kurumsal mekanizma geliştirilmelidir. Bu kurumsal mekanizma; Doğanbey yerleşmesinin kurumsal nitelik–tarihsel topografyası ile doğal–kültürel miras değerlerine ilişkin farklı statü sınırlamaları bağlamında “yöre halkı–yerel halk” ve “sivil inisiyatifler” (kooperatif ve dernekler) öncelikli olmak üzere karar alma–verme süreçlerinde tüm kurumsal paydaşların geniş katılım ve etkin işbirliğini önceleyen “bütünleşik alan yönetimi” olarak somutlaştırılabilir.

¹⁵ Bu konuda ön bilgi için çalışmaya bakılabilir: Öden, 2019: 1199-1208.

EXTENDED ABSTRACT

REVITALIZATION STRATEGIES FOR SMALLER HISTORIC TOWNS: CASE STUDY OF DOĞANBEY (DOMATIA)

INTRODUCTION: Viewpoint and Methodology

It can be seen that “International Symposium on the Conservation of Smaller Historic Towns” named Bruges Resolution dated 1975 and “Declaration on the Revitalization of Small Settlements” called Tlaxcala Declaration dated 1982 were the first global efforts on the conservation–revitalization of small historic towns. It can be said that these efforts are focused on the conserving the spatial characteristic values and revitalizing the social and economic life. In this context, it can be seen that the main theme of the revitalization strategies for small historic towns is depended on the sustainable revitalization of the tangible–intangible cultural heritage assets composed of native traditions, authentic handcrafts, urban patterns, natural heritage. In this point, it can be said that the planning strategies for the small historic towns are oriented towards the conserving the site–specific identity heritage values. Also, these strategies should be included on a different road map depending on the socio–spatial characteristics and economic scales in detailed. This road map can be defined as an integrated revitalization strategy which includes spatial, social, economic and managerial components in order to make sustainable conservation of the site–specific heritage values of the small historic towns. The aim of this study is to propose a road map for the revitalization strategies focused on sustainable conservation and development of its spatial and functional identity which are composed of natural and cultural heritage assets of Doğanbey (Domatia) as an old Muhajir village in Western Anatolia. In other words, this study attempts to determine the principles of the Site–Specific Revitalization Strategy composed of planning and implementation process with controlling–monitoring process for sustainable conservation and furthermore tries to integrate the heritage values which shaped the spatial characteristic and functional identity of Doğanbey village to the daily social–economic life.

The methodological framework of this study is a process with three stages composed of status analysis, integrated synthesis and strategy developing. The first stage is named as the status analysis which is composed of assessment of the socio–spatial knowledge and written and statistical data in comparatively. The second stage is the interpretation of the findings of status analysis in detailed in the context of the spatial characteristic and functional identity values. Third stage is to design the Site–Specific Revitalization Strategy which includes the spatial–functional, socio–economic and institutional–managerial proposals.

STATUS ANALYSIS

Status analysis is evaluated under three themes as the spatial characteristic–functional identity (settlement patterns with socio–cultural and economic features), historical past (spatial construction and development process) and planning experiences (conservation works and statues).

The Spatial Characteristic–Functional Identity

The spatial characteristic–functional identity of the Doğanbey village is defined with the natural and cultural assets. Its natural resources which consist of protected areas are given status as National Park, while its cultural heritage assets include archaeological and urban sites. The spatial characteristic of Doğanbey village was shaped by the traditional stone dwellings composed of the separated small rooms called “Duomo” in Greek. Thus Doğanbey (Domatia) is taken its name from “Duomo” term derived in Greek word meaning “little house” (Sözen vd., 2003: 120–121). It is considered that the historical nucleus of the Doğanbey village is composed of the two major parts focused on socio–cultural and

economic service buildings. One of them is village square defined by socio-economic buildings such as Aios Konstantinos Church, Doğanbey Mosque and commercial units such as pharmacy, traditional coffee shop, fish market. Another of them is old Rum School turned into the National Park Visitor Center and Fauna Museum (Söğüt, 2020: 89-90). Today, Doğanbey village is functionalized as an important destination node for cultural and natural tourism routes extending from ancient cities such as Miletus, Priene, Karina and Thebai to the National Park (Figure 1).

Figure 1: A View of Doğanbey Village (Settlement Pattern)

Historical Past/Historical Construction and Development Process

Doğanbey (Domatia) was inhabited as a Christian-Rum village by the communities from Aegean Islands and Greece in the late 1800s. After the Greek-Turkish population exchange dated 1923, it was settled and repopulated as a Muhacir settlement by Turkish immigrants from Balkans. After 1955, the process of the spatial and functional abandonment in Doğanbey village started due to the lack of the adequate technical infrastructure and socio-cultural services also, natural disasters such as earthquakes and forest fires (Sezer, 2006: 174). In the end of this process, a new settlement named New Doğanbey was constructed 5 kilometers far from the old one in 1985 and its residents were resettled there. After 1990, Doğanbey village is discovered and developed as a gentrified town for high-income groups from İstanbul, Ankara, İzmir. It can be seen that the gentrification process is a serious risk for conservation of its cultural heritage assets. Nowadays, the spatial characteristic and functional identity of Doğanbey village has been oriented by restoration-renovation works which are depended on expectations and demands of its new residents (Dinçer ve Dinçer, 2005: 621-627; Orhan ve Yücel, 2019: 8-38).

Planning Experiences (Conservation Works and Statues)

Doğanbey village is located on the southwest side of the boundaries of Dilek Peninsula-Büyük Menderes Delta National Park. In 1993, Doğanbey village involved in a 35-hectare area was announced as an urban site with decision of İzmir Cultural and Natural Heritage Conservation Committee Board No 2. In this framework, totally 33 buildings composed of monumental public buildings and traditional dwellings were registered. The first planning experience for Doğanbey village was seen in the Master Plan of the National Park dated 1997, which was coded as "C Zone". According to the Master Plan, the C Zone was defined as "transition zone" between the National Park and Büyük Menderes Delta. In this context, the special planning decisions for the conservation of rural life of Doğanbey Village were proposed. The second planning experience was made with Conservation-Oriented Development Plan dated 2011. According to the Plan Report, it was emphasized in the planning decisions that natural and cultural heritage assets of Doğanbey village was necessary to be conserved and developed in the context of the integrated planning approach. As a result, it can be said as the main planning problem that spatial and functional relationship between Dilek Peninsula-Büyük Menderes Delta National Park and Doğanbey village is not taken into consideration. So it is important that a tourism master action plan involving both visitors and local people should be prepared in holistic planning approach (Kılıçaslan vd., 2011: 270-279). Also, it is can be seen that another planning problem is the lack of an effective visitor management plan (Başar ve Miran, 2010: 241-250).

CONCLUSION: Site–Specific Revitalization Strategy for Doğanbey (Domatia)

As a result of these analyzes, it is seen that academic studies on Doğanbey village in the context of the sustainable conservation and revitalization efforts for future emphasize three main themes.

First of all, sectoral integration policies to make sustainable and balanced relationship between the visitor demands focused on mass tourism and the livelihoods of local people focused on agricultural activities such as fishing or olive farming should be taken into account (Bekdemir ve Sezer, 2008: 325-346; Bekdemir ve Diğerleri, 2010: 890-913; Bekdemir, 2020: 63-68; Bingöl, 2011: 222-232; Göktuğ, 2011: 115-116, 210-211).

Secondly, the effects of gentrification process on Doğanbey village should be examined and also discussed with the possibilities of dialogue between the local people who moved to New Doğanbey village and the new residents gentrified Doğanbey (Domatia) village (Dinçer ve Dinçer, 2005: 621-627; Sezer, 2006: 178-179; Uçak, 2012: 67-71, Orhan ve Yücel, 2019: 35-36). It is conceivable that these efforts can contribute to the development of social relations, cultural vitality as well as economic diversity.

Thirdly, it is stated that the lack of the dialogue among the authorized institutions regarding the unique natural and cultural values of Doğanbey village is an important problem in terms of the conservation and revitalization strategies (Özkaya, 2015: 183-184). So, it should be pointed that the collaborative dialogue process is necessary between Ministry of Culture and Tourism (Conservation Regional Council) and Ministry of Agriculture and Forestry (Directorate of National Parks) in especially.

According these explanations, it is considered that a site–specific road map should be developed to be able to determine revitalization strategies for Doğanbey village. This road map which depends on a holistic and a multi–sectoral approach is named as Site–Specific Revitalization Strategy.

The aim of Site–Specific Revitalization Strategy as a strategic planning tool can be defined as helping the vitality of social–cultural life, creating employment opportunities for economic life and also making small historic towns more sustainable in every aspect. As a result, it is expected that Site–Specific Revitalization Strategy is to contribute to the natural and cultural heritage assets of Doğanbey village, and it will contribute to the sustainability of its natural and cultural heritage assets, to their integration into the daily life and to increase economic vitality, and ultimately to their transfer to the next generations.

In this framework, Site–Specific Revitalization Strategy is designed as a visionary approach which consists of the spatial–functional, socio–economic/sectoral and also institutional–managerial contents for the revitalization of small historic towns. So, Site–Specific Revitalization Strategy for Doğanbey village is comprised of three successive stages: (1) to restore its spatial characteristics and functional identity, (2) to revitalize its quality of social life and also increase its economic value, (3) to organize an institutional–collaborative management mechanism. This strategic planning process is focused on a holistic view and collaborative management policies for the sustainable revitalization of small historic towns.

It is considered that this study provides a holistic and integrated view to the planning process and implementation works for the revitalization of small historic towns as in the example of Doğanbey village in the context of Site–Specific Revitalization Strategy as strategic road map.

Kaynakça / References

- Aşçı, M. (2016). Bir Rum köyü: Domatia (Eski Doğanbey Köyü). *Mimarlık Dergisi*, 387, 55.
- Başar, H. & Miran, B. (2010). Dilek Yarımadası–Büyük Menderes Deltası Milli Parkında sonbahar ziyaretçilerinin özellikleri. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 47(3), 241–250.
- Başar, H. (2007). *Dilek Yarımadası–Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın rekreasyon amacıyla kullanımının ekonomik değerlerinin saptanması: bir seyahat maliyeti yöntemi uygulaması*. (Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir).
- Bekdemir, F. L. (2010). *Kültürel peyzaj değerlendirmesi; Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı örneği*. (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara).
- Bekdemir, Ü. & Sezer, İ. (2008). Dilek Yarımadası–Büyük Menderes Deltası Milli Parkı ve yöre ekonomik faaliyetleri ilişkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13 (19), 325–346.
- Bekdemir, Ü., Elmacı, S. & Sezer, İ. (2010). Turizmin kısılcacında bir doğa koruma alanı: Dilek Yarımadası–Büyük Menderes Deltası Milli Parkı. *Turkish Studies*, 5(4), 890–913.
- Bingöl, B. (2011). Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın koruma ve kullanım ilkeleri açısından rekreasyon planlaması üzerine bir araştırma. (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara).

- Coşkun, Ö. (2009). *Aydın İli Söke İlçesi Gelebeç yerleşimi ve Aziz Nikolaos Kilisesi*. (Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul).
- Çağbayır, Y. (1989). *Söke*. İzmir: Ayma Matbaası.
- Dalgıç, İ. (2003). *Söke: Tarihi, Coğrafyası, Ekonomisi*. Söke: Cumhuriyet Ofset.
- Dilek Yarımadası Menderes Deltası Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı Raporu. (1997). TÜSTAŞ Sınai Tesisler Anonim Şirketi: Ankara.
- Diñçer, Y. & Diñçer, İ. (2005). Historical heritage–conservation–restoration in small towns and question of rural gentrification in Turkey. *ICOMOS 15th Scientific Symposium: Monuments and Sites in Their Setting–Conserving Cultural Heritage in Changing Townscapes and Landscapes* in Proceeding Book (pp.621–627). Xian.
- Erdur, C. (1995). Kayaköy'e Doğanbey'den uyarı. *Mimarlık Dergisi*, 95 (261), 70.
- Eski Doğanbey Köyü Koruma Amaçlı İmar Planı Analitik Etüt Raporu. (2011). Modül Planlama Harita, İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi: Ankara.
- Eski Doğanbey Köyü Koruma Amaçlı İmar Planı Plan Uygulama Hükümleri. (2011). Modül Planlama Harita, İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi: Ankara.
- Göktuğ, T. H. (2011). *Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın rekreasyonel taşıma kapasitesinin belirlenmesi*. (Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum).
- Grunwell, S. & Ha, I. S (2014). How to revitalize a small rural town? an empirical study of factors for success. university–community collaboration with a small historic rural tourism town. *Journal of Rural and Community Development*, 9(2), 32–50.
- Güler, K. (2016). *Türkiye'de nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için bir yöntem önerisi: Ödemiş–Lübbey Köyü örneği*. (Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul).
- Karaege, D. (2003). *Kaya Köyü'nün (Levissi) tarihi ve kentsel doku bağlamında incelenmesi ve koruma–onarım modeli*. (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir).
- Karakul, Ö. (2011). *Tarihi çevrelerde somut ve somut olmayan değerleri bütünleştiren bir yaklaşım: Ürgüp, İbrahimpaşa Köyü örneği*. (Doktora tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara).
- Kılıçaslan, Ç., Deniz, B., Göktuğ, T.H., Kara, B. & Kutsal, E. (2011). Evaluation of tourism alternatives in the National Park of Dilek Peninsula Büyük Menderes Delta. *Procedia: Social and Behavioral Sciences*, 19, 270-279.
- Kürüm, M. (2002). Söke ve Köylerinde Mimari. *Birinci Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s.285–295). İzmir.
- Lohmann, H. (2006). Survey in the Mycale, 3rd Campaign: The Discovery of the Archaic Panionion. *23. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildiriler Kitabı* (Cilt 1) içinde (s.241–252). Ankara.
- Lohmann, H, Kalaitzoglou, Georg & Lüdorf, Gundula. (2009). Survey in der Mykale (Dilek Dağları/Aydın), 2007–6. Kampagne. *26. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildiriler Kitabı* (Cilt 2) içinde (s.103–118). Ankara.
- Matracchi, P. (2015). Features of small historic centers: conservation and new functions. In Crisan, R., Fiorani, D., Kealy, L. & Musso, S. F. (Eds.), *Advanced conservation–reconstruction: small historic centres conservation in the midst of change* (pp.243–250). Hasselt, European Association for Architectural Education.
- Mayer, H. (2010). Small-town sustainability: prospect in the second modernity. *European Planning Studies*, 18(10), 1545–1565.
- Nakracas, G. (2005). *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni*. (Çev: İ. Onsuoğlu). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Orhan, G & Yücel, Y.G. (2019). Kırsal mekânın metalaşması ve soylulaştırmanın köy hali: Doğanbey Köyünün dönüşümü. *Mekânsal Adalet Dergisi (MAD)*, 1(1), 8–38.
- Öden, H. Y. (2019). Eski Doğanbey Köyü evleri ve mekânsal olarak sinemada kullanımı. *İDİL: Sanat ve Dil Dergisi*, 61, 1199–1208.
- Özdemir, M. (2009). *275 nolu Söke Şer'iyye sicilinin (1–212 arası hükümler) transkripti*. (Yüksek lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın).
- Özekmekçi, M. M. (2016). *XIX. yüzyılın ilk yarısında Söke Kazasında nüfus ve yerleşim*. (Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa).
- Özgün, C. (2011). *İzmir ve artalanında tarımsal üretim ve ticaret (1844–1914)*. (Doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir).
- Özkaya, M. (2015). *Türkiye'de korunan alan olarak milli parkların yönetimi: Orman ve Su İşleri 4. Bölge Müdürlüğü örneği*. (Yüksek lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın).
- Öztürk, A. A. (2002). Cumhuriyet döneminde Söke'ye yapılan göçler (1923–1989). *Birinci uluslararası aşağı menderes havzası tarih, arkeoloji ve sanat tarihi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.62–77). İzmir.
- Öztürk, S. & Kalaycı, M. (2018). Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı ekoturizm potansiyeli. Birişçi, T & Önaç, A. K. (Ed.), *Kuşadası peyzaj değerleri* içinde (s.110–119). İzmir: TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yay.
- Say, Y.O. (2006). *The Balkan Muhacirs of Akköy: memory and identity in a western Anatolian village*. (Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

- Senetra, A. & Szarek-Iwanuk, P. (2020). Socio-economic development of small towns in the Polish Cittaslow Network-A case study. *Cities*, 103, 1-15.
- Sezer, İ. (2006). *Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın coğrafi etüdü*. (Yüksek lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Erzurum).
- Söğüt, S. G. (2010). *Doğanbey (Domatia) Köyü'nde yapısalci tipolojik çözümleme yöntemi ile mekânsal değişme*. (Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul).
- Sönmez, D.M.Ç. (2020). *Geleneksel yerleşmeler ve koruma sorunları kapsamında ekomüzeler: Nevşehir Mustafapaşa/Sinasos örneği*. (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara).
- Sözen, G., Sözen, Z. & Ekonomi, M. (2003). *By the Waters of the Meander: Priene-Miletus-Didyma*. İstanbul: Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Şahin, E. (2014). *Sosyokültürel yapı ve değişim bağlamında mimari mirasın korunmasına dair bir yöntem araştırması: Kapadokya-Güzelyurt örneği*. (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara).
- Şimşek, İ. (2019). *Kentsel arkeolojik sit alanlarında koruma-canlandırma önerileri: Hisar (Attouda) örneği*. (Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli).
- Tabak, S. (2002). Söke kazasının mülki taksimatının gelişimi (1850-1950). *Birinci uluslararası aşağı menderes havzası tarih, arkeoloji ve sanat tarihi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.46-51). İzmir.
- Uçak, E. (2012). *Dynamics of Gentrification in a Seashore Town: The Case of Alaçatı, İzmir*. (Yüksek lisans tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir).
- Vassallo, E. & Di Resta, S. (2015). Super-Municipal policies for conservation and enhancement of local identities: strategic plans for revitalisation of small historic centres. In Crisan, R., Fiorani, D., Kealy, L. & Musso, S. F. (Eds.), *Advanced conservation-reconstruction: small historic centres conservation in the midst of change* (pp.273-280). Hasselt: European Association for Architectural Education.
- Yaltırık, F. (1995). Dilek Yarımadası Milli Parkı (Samsun Dağı, Kuşadası). *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 45(1), 23-33.
- Yapucu, O.P. & Özgün, C. (2011). Batı Anadolu'nun yol ağı: araştırmalar-II, Kuşadası limanı ve kervan yolları. *Tarih Okulu Dergisi*, 10, 59-71.
- Yapucu, O.P. (2002). 19. yüzyıl ikinci yarısında söke. *Birinci uluslararası Aşağı Menderes Havzası tarih, arkeoloji ve sanat tarihi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.34-45). İzmir.
- Zagroba, M. (2016). Issues of the revitalization of historic centres in small towns in Warmia. *Procedia Engineering*, 161, 221-225.
- Zawadzka, A. (2017). Making small towns visible in Europe: The case of cittaslow network-The strategy based on sustainable development. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 13, 90-106.